

KI MENTI MEG VÉGRE A SZÓRAKOZTATÓ SZÍNHÁZAT

avagy miért nem nevet a színházi szakma?

Az alábbi szöveg céltalan költői túlzásokat, megengedhetetlen sarkításokat, felháborító általánosításokat és képzavarokat, valamint szövegkörnyezetükből durván kiragadott idézeteket tartalmaz, mindezt természetesen szándékosan, a címben említett probléma megoldását célzandó, előre láthatóan azonban teljesen fölöslegesen.

■ A szórakoztató színházat a kihalás fenyegeti, pedig ahogy mondani szokták, igény volna rá – nem is kevés. Ennek ellenére egyre kevesebb színház tűz műsorra szórakoztató előadásokat, mondván, hogy nem felelnek meg némely vélt (vagy valós?) szakmai elvárásoknak. Ha a rendezőt kéred számon, az intézmény és a műsorpolitika a ludas, ő mossa kezeit; ha a színházigazgatót vonod kérdőre, akkor a művészi alkotás szabadsága áll mindenek felett, a „művészi produktumba” való beleszólás etikátlansága a kifogás, mossa kezeit. Kéz kezet. Ha bármilyen más színházi alkotót kérnél számon a dramaturgtól a díszlettervezőig, a rendezői koncepció felsőbbrendűsége ment ki mindenkit a bűnrészesség vádjá alól, és szintén mossa kezeit. Sok patyolattiszta kéz között a pad alatt azonban menthetetlenül halódik a szórakoztató színház.

Ha gyors (de annál felületesebb) megoldást keresnénk a szóban forgó problémára, röviden annyiban megválaszolható lenne a miértje, hogy a színház egy véresen komoly műfaj, amiben semmi, de semmi humoros nincs – (összes megfáradt színházi alkotó bőszen helyesel). Hosszabban vizsgálódva azonban rájövünk, hogy a színházban gyakorlatilag minden nevetés (nevetség?) tárgyát képezheti, így a szórakoztató színház megmentésére irányuló törekvések sokkal nagyobb körültekintést igényelnek ebben az ellentmondásokban tobzódó helyzetben.

De lássuk, mit is fed a szórakoztató színház, mit tud a *Csárdáskirálynő* és a többi operett, musical (és nemcsak) a komoly(kodó) műfajokhoz képest? A magyar nyelv értelmező szótára szerint a szórakoztató „a szórakozik igével kifejezett cselekvés, tevékenység, folyamat, illetve állapot; az a tény, hogy valaki szórakozik; kellemes, pihentető, szórakoztató v. vidám időtöltés”. És máris elérkeztünk a probléma velejéhez. Hiszen a színház mint megkerülhetetlen piacvezető művészet és emberek milliói számára mindennapos létszükséglet, cselekvés szeretne lenni és tevékenység, de semmiképp sem állapot, valamint a színházi alkotók semmilyen (enyhítő) körülmények között nem szeretnének kellemesek és pihentetőek lenni. Szadista módon folyton részvétet keltenének a nézőben, elborzasztanak vagy épp gondolkodnivalót pakolnának a nyakába, ha akarja, ha nem. – A néző, az „átlagos”, a „mezei” (mert így hívjuk őket egymás közt, valljuk be) pedig semmi egyebet sem szeretne ezen a világon (mert Shakespeare óta tudjuk, hogy színház az egész világ) csak és kizárólag szórakozni. És máris felfedtük (az amúgy is teljesen nyilvánvalót), a megkerülhetetlen problémát és feloldhatatlan ellentmondást.

De talán épp a néző mentheti meg a szórakoztató színházat?

„A jó színház tükröt tart nézőjének” – sokszor tévesen Shakespeare-nek tulajdonított, ám ismeretlen forrású, mégis (túl) sokat használt gondolat. A szakmai béke fenntartása érdekében előlegezzük meg, hogy manapság csak jó színházat lát-

hatunk – a színház tehát minden esetben tükör. Kérdés csak, hogy ki mit lát (és láttat) benne. Gogol *A revizorjának* mottója is erre hajaz: „Ne a tükröt szidd, ha a pofád ferde.” Tehát humor és szórakozás ide vagy oda, a néző nem szidhatja a színházat, kritikai hozzáállás nélkül pedig aligha mentheti meg. Magát látja benne, ha meg szórakozni szeretne rajta, valójában önmagán szórakozna, hiszen ugye megegyeztünk abban, hogy a színház tükör. És itt vissza kell térnünk ismét Gogolnak *A revizorjához*: „Mit röhögtek? Magatokon röhögtek!” – mondja a polgármester a dráma vége fele, és a fentebbi tükör-gondolat tükrében ennél igazabbat és szükségesebbet nem is mondhatna. De mi van akkor, ha ez a mondat nem a negyedik falról pattan vissza a jelenetbeli szereplőkre, hanem a színházi szakma arcába csattan? Hol az önkritika? – lehet, hogy ezért nem ér senkit a röhögés? ...

Aki szórakozik, vidám, aki vidám, az nevet, aki nevet, annak jó eséllyel van humorérzéke. És mivel az előadások az alkotók személyiségének lenyomatai, csak akkor lehet valami humoros, ha az alkotók is bírnak eme elég alulértékelt személyiségjeggyel. A színészek például egyáltalán nem szeretnek szórakozni, ez kétségek nélkül kijelenthető. Első és megkérdőjelezhetetlen jele, hogy egy ilyen véresen komoly műfajt úznak, mint a színház. Gyakran találkozunk a szerepálmok között Hamletekkel, Rómeókkal, Ivanovokkal és Proszperókkal; Nórakkal, Júliákkal, Antigónékkal és egyéb könnyeikben fuldokoló főszereplőkkel és más – a szenvedés különböző keresztjei alatt vergődő – hősökkel, de valamiért sosem képezik a vágy tárgyát a humoros szerepek (mi sem példázza jobban, minthogy kapásból egy nagy humoros szerep sem jut eszembe...). Valószínűsíthető tehát, hogy nem a színészek fogják megmenteni a szórakoztató színházat – a legutóbbi zárójeles gondolat mentén pedig a drámaírok kapcsán sincs sok remény.

A rendezők sem törnek nagy babérokra a szórakoztató előadások terén, a katarzist célzó világmegváltó, súlyos mondanivalójú, mélylélektani emberábrázoló előadások a trendik, a humort gypálják minden természetes megjelenési formájában (kellene szólni nekik, hogy a nevetésnek is ugyanaz a mechanizmusa a katarzistra való tekintettel?). A színházigazgatók (nem kevésbé a fenntartó intézmények és vezetőik) nézővonzó megfontolásokból és a kasszasiker reményében nagyon is preferálnák a szórakoztató előadásokat, de mivel még mindig a rendezőkörpontos színházi gyakorlat az elterjedt nálunkfele, semmiképp sem a színházigazgató-körpontos, ne adj' isten, nézőközpontú, így a humor megmentése ezen a vonalon sem remélhető. (Ennél a pontnál fontos megjegyezni még, hogy halmozottan hátrányos és a szórakoztató színház szempontjából reménytelen helyzetet eredményez, ha történetesen rendező a színházigazgató.)

Egyéb színházi alkotó és dolgozó kapcsán még ennyi remény sincs, hiszen ők még annyira sem szórakoznak, előadásokon semmiképp. Munkaköri leírásuk tiltja. A színpadközeli munkatársak közül talán egyedül a technikusokból nem sikerült még kiirtani teljesen a humorérzékét, de az is erősen korcsosult formában jelentkezik, hiszen képesek a 25. előadáson is ugyanúgy felnevetni egy erőltetett poénon, mint legelső próban. A másik humorérzékkel még bőven rendelkező munkatárs a takarítónő. Ők annyira távol esnek a színház szent szenvedésének belterjes körétől, hogy örömmel lopóznak be próbára, önként (!), ha épp idejük engedi, és egészségesen fel-felnevetnek (még ha szigorú komolyságot is követelne a jelenet). Ha a bárminemű színházi dolgozónak (f)elvonási tünetei lennének, és mégis szórakozni szeretne, alkalomadtán elmegy egy szórakoztató előadásra (ezért néha képes több száz kilométert is utazni). Ilyenkor idegesen néz körbe az előtérben és a nézőtérben, nehogy valaki felismerje, előadás közben látványosan nem szórakozik (ha mégis kiszúrta volna valaki), majd az előadás végén unottan tapsol. Lehetőségei szerint pedig titokban tartja kis perverz szórakozását, és továbbra is látványosan tartja magát az ellentmondást nem tűrő munkaköri leíráshoz, így ő sem fogja – hiszen nem is merné – megmenteni a szórakoztató színházat.

És végül, de természetesen semmiképp sem utolsósorban (hanem a hatodik sor környékén, mert onnan lehet a legjobban látni) jön a nem-mezei-néző, a kritikus. A kritikusok végképp nem szeretnek szórakozni. Ha betéved a nézőtérre az előbb említett mezei, humorérzékkel megáldott néző, és esetleg felnevet egy poénon, a kritikus (a nézőtér sötétjében is jól kivehetően) rendkívül látványosan gúnyos vigyorra húzza a száját, arcára bővített mondatokban van kiírva a véleménye, és főleg az, hogy ő ezt a (bármilyen) szintű humort nem hajlandó értékelni, majd, ha felérnek az ő magasröptű, kifinomult humorérzékéhez. Na majd akkor (se)... ha Gogol két idézett gondolatához visszatérünk ironikus módon talán a kritikusnak lenne a legnagyobb problémája az (ön)kritikával? Kierkegaard mondja valahol egyszer csak, hogy az, aki sokat szenvedett, annak van a legjobb humorérzéke (vagy valami ilyesmi). Tehát méltán feltételeztük fennebb, hogy csak jó előadásokat látni manapság, hiszen a kritikusok humorérzékének hiányából is látható, hogy a kritikus (még) nem szenvedett eleget. S bár már elindult a szenvedés útján, egyértelmű, hogy ő sem arra készül, hogy minden erejével a szórakoztató színházat mentse.

Végkövetkeztetésként annyit állapíthatunk meg, hogy a szórakoztató színházat nem lehet, de nem is kell (!) megmenteni, hiszen mindenkinek így van ez a legnagyobb rendben. A színész-rendező-kritikus és minden egyéb színházi alkotó azon az úton van, amelyen lenni szeretne és csakis jó előadásokat látni manapság a színházi alkotások (nárcisz)mezején. Egyszerűen a néző az, aki kielégítetlen vágyai okán néha szóvá teszi hiányérzetét, de köztudott, hogy az ő véleménye úgyszemint számít. Nyugodtan maradhat a hiányérzetével, hiszen úgyszemint a nézőnek csinálunk színházat – mondják. Mondjuk. Örüljön, hogy még nem tiltották ki a nézőtérrekről, és elviseljük, hogy létezik.

Demeter Kata

